

TEK TARAFLI DEKLARASYON: POLİTİKA VE UYGULAMA*

Arş. Gör. Yavuz Selim DEĞERLİ**

Tek taraflı deklarasyon öyle bir deklarasyondur ki, davalı devlet tarafından, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin önündeki bir davada, dostane çözüm¹ görüşmelerinin başarısızlığı sonrasında, Mahkemeye sunulabilir. Taraf devlet bu deklarasyonda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtüzüğü'nün yeni 62A maddesi² gereğince Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin ihlal edildiğini kabul eder ve başvurucuya uygun bir tazminat sağlamayı taahhüt eder.

Tek taraflı deklarasyon uygulaması, 2007 yılından itibaren önemli gelişme kaydetmiştir. Tek taraflı deklarasyona konu olan başvuru sayısı 2007 yılında 30 iken, 2011 yılında bu sayı 692 olmuştur. 2010 yılı Şubat ayında, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Geleceği Konulu Interlaken Konferansı'nda, Tek taraflı deklarasyonun önemine, özellikle tekrar (kopya) davaların incelenmesindeki, vurgu yapılmıştır.

* Bu metin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Eylül 2012'de yayınlamış olduğu tek taraflı deklarasyona ilişkin bilgi notunun Fransızca ve İngilizce orijinallerinden çevirisidir. Her iki dildeki orijinal metinler için bkz.

Déclarations unilatérales: politique et pratique, http://www.echr.coe.int/Documents/Unilateral_declarations_FRA.pdf, s.e.t. 13.03.2016

Unilateral declarations: policy and Practice, http://www.echr.coe.int/Documents/Unilateral_declarations_ENG.pdf, s.e.t. 13.03.2016.

** Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku Anabilim Dalı

1 Yargılamanın her aşamasında Mahkeme, taraflara dostane çözüme ulaşmayı önerebilir. Dostane çözüm, başvuruyu sonuçlandırma niteliğini haiz taraflar arası bir anlaşmadır. Başvurucunun ve ilgili devletin başvuruyu sonlandırmak üzere anlaşmaya varmaları, genellikle başvurucuya bir miktar para ödenmesiyle sonuçlanır. Dostane çözümün şartları incelendikten sonra, insan haklarına saygının başvurunun incelenmesine devam edilmesini haklı kılmadığı kanaatine varması halinde Mahkeme, başvurunun kayıttan düşürülmesine karar verir. Eğer ulaşılan bir uzlaşma yoksa Mahkeme başvurunun esasını incelemeye devam eder.

2 Bu hüküm 1 Eylül 2012 tarihinde yürürlüğe girer.

Mahkeme, açık ve istikrarlı bir uygulamayı güvence almak adına, bu alandaki uygulamasını derhal gözden geçirmiş ve aşağıdaki temel ilkeleri belirlemiştir:

Her türden dava tek taraflı deklarasyonun konusu olabilir ise de, hassas ya da karmaşık davalar ile ağır insan hakları ihlalleriyle ilgili davalar, Mahkemenin Tahsin Acar³ davasında kurduğu hükümde⁴ kabul ettiği ölçütler ışığında, özel bir titizlik ve dikkatle incelenecektir.

Tek taraflı deklarasyona, genellikle dostane çözüm yönteminin başarısız olması sonrasında müracaat edilecek olup⁵, yargılamanın adil tatmin aşamasında da müracaat edilebilir.

Tek taraflı deklarasyon başvurusu, (dostane çözüm bağlamında yürütülen görüşmelerin gizliliğinin aksine), kamuya açık ve çekişmeli yargılama içinde yapılmalıdır.

Başvurucu yorumlarını, özellikle Mahkemenin ihtilafı çözecek tek taraflı deklarasyonu neden kabul etmemesi gerektiğine ilişkin gerekçelerini, sunması için davet edilir.

Eğer başvuru tek taraflı deklarasyonun hükümlerini tatmin edici bulursa, başvuru, normal bir dostane çözümdeki⁶ gibi kayıttan düşürülür ve icrasına Bakanlar Komitesi nezaret eder.(veya yürütülmesini Bakanlar Komitesi takip eder)

Başvurucu başvurusunun incelenmeye devam edilmesini istese dahi, incelemeye devam edilmesini haklı kılan bir neden olup olmadığına Mahkeme karar verecektir⁷. Bu doğrultuda, Mahkemenin insan haklarına saygının başvurunun incelenmesine devam edilmesini gerekli kılmadığı sonucuna varması halinde, tek taraflı deklarasyonun, tüketici nitelikte olmayan aşağıdaki ölçütleri asgari ölçüde karşılaması gerekir:

Konuya ilişkin yerleşik içtihadın varlığı,

İhlalin niteliğini açıkça ortaya koyacak şekilde, başvuru açısından Sözleşmenin ihlal edildiğinin açık kabulü,

3 Çevirenin notu: Orijinal metinlerdeki Tashin Acar şeklindeki yanlış yazımlar düzeltilerek çevrilmiştir.

4 Tahsin Acar / Türkiye (İlk itiraz), [Büyük Daire], No.26307/95, 06.05.2003.

5 Ayrıca, istisnai olarak, dostane çözüm yöntemi dışında da müracaat edilebilir [tekrar (kopya) davalarda].

6 AİHS, m.39.

7 AİHS, m.37.

Mahkemenin adil tatmin hususundaki yerleşik içtihadıyla uyumlu uygun bir tazminat⁸,

Uygun düşen genel nitelikli taahhütler (yasal veya idari pratikte değişiklik, yeni bir politika sunumu vb.)

İnsan haklarına saygı: Tek taraflı deklarasyonun, Mahkemenin başvurunun incelenmesine devam edilmesini haklı kılan bir neden kalmadığına kanaat getirmesi için yeterli bir temeli sağlaması gerekir.

Mahkeme, tek taraflı deklarasyonu kabul ettiği takdirde, bunu bir kayıttan düşürme kararıyla ya da bir hükümle onaylar. Eğer masraflar ve giderler için herhangi bir meblağ öngörülmemişse⁹, Mahkeme, istisnai olarak, İctüzük m.44/3 gereği bunlara ilişkin bir miktar takdir edebilir.

İcra

Bakanlar Komitesi, Mahkeme kararıyla onaylanan tek taraflı deklarasyonun¹⁰ öngördüğü taahhütlerin yerine getirilmesini takip etmeyi garanti etmez.

Devletin öngörülen bireysel tedbirleri almaması halinde, başvuru, başvurusunun tekrar Mahkeme listesine alınmasını talep edebilir.

Karar, ne bizzat kendisi ne de prensipte, başvuru, mevcut olması muhtemel iç hukuk yollarını takip etme hakkına engel oluşturmaz.

Güncel Tek Taraflı Deklarasyon Örnekleri

Bekerman / Lihtenştayn (no. 15994/10), 29 Kasım 2011: aşırı uzun süreli yargılamanın kabulü ve uygun bir tazminat teklifi içeren tek taraflı deklarasyon: AİHS m.37 temelinde tek taraflı deklarasyonda ifade edilen şikayetle ilgili olarak kayıttan düşürme.

8 “ex gratia”-“(lütf)” teriminin tazminatla ilişkili olarak kullanımı, açık ihlalin kabulü ile tezat olarak değerlendirilmektedir. Başvurucunun dostane çözümü haksız reddi halinde Mahkeme, içtihadıyla geliştirdiği göstergedeki temel meblağdan %10'luk bir indirime gidebilir.

9 ya da öngörülen meblağ, başvuru temsilcilerinin çalışması dikkate alındığında yetersiz kalıyorsa,

10 Deklarasyonda süre sınırına ilişkin bir bulgu yoksa Mahkeme, meblağın ödenmesi gibi bireysel nitelikteki taahhütlerin yerine getirilmesi için üç ay süre tanımaktadır. Bu sürenin aşılması halinde devlet, temerrüt faizi ödemek zorunda kalacaktır.

Liptay / Macaristan (no. 12144/09), 22 Mayıs 2012: aşırı uzun süreli yargılamanın kabulü ve uygun bir tazminat teklifi içeren; başvuru tarafından hükümleri kabul edilmiş tek taraflı deklarasyon: AİHS m.39 temelinde kayıttan düşürme.

Rozhin / Rusya (no. 50098/07), 6 Aralık 2011: adil yargılanma hakkının ihlal edildiğini kabul eden ancak iç hukuk yolunun yeniden açılması taahhüdünden yoksun tek taraflı deklarasyon: kayıttan düşürme talebinin reddi.

Megadat.com SRL / Moldovya (no. 21151/04), 17 Mayıs 2011: Mahkemenin, adil tatmin sorununu saklı tuttuktan sonra¹¹, devletin adil tatmini düzenlemeye dönük olarak yaptığı tek taraflı deklarasyonu kabul ettiği ilk davadır. Mahkeme, davalı devletin tek taraflı deklarasyona bu aşamada başvurusunu engelleyen herhangi bir neden olmadığı sonucuna varmıştır.

Daha çok örnek için lütfen HUDOC veri tabanına başvurunuz.

11 Çevirenin notu: Sözleşme Sisteminde Mahkeme, hazır olunması halinde, adil tatmine ihlal hükmünde yer vermekte; hazır olunmadığı düşüncesinde ise, ihlal hükmünde kısmen veya tamamen adil tatmini saklı tutmaktadır. Bu halde Mahkeme, sonraki bir zamanda adil tatmini yeni bir hükümle tespit etmektedir (Değerli, Yavuz Selim (2015), Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Dava Sonuçlandırma Yöntemleri, Ankara, Adalet, s.146, 147). Nitekim söz konusu davada Mahkeme, Sözleşmenin ihlal edildiğini hüküm altına almış (8 Nisan 2008), söz konusu hükümde adil tatmini saklı tutmuştur.